

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1646 ✓

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
گروه علوم سیاسی

عنوان پایان نامه

عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته:
(علوم سیاسی)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر منصور میراحمدی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمدرضا تاجیک

۱۳۸۹ / ۷ / ۲۲

کتابخانه اساتید هیئت علمی
تاسیس ۱۳۸۸

نگارش:

اکرم شیرینی

دی ماه ۱۳۸۸

ب

۱۴۲۲۴۷

اذعان

اینجانب **اکرم شیری** دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته **علوم سیاسی** دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی به شماره دانشجویی **۸۶۴۱۷۰۳۰** گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان‌نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده را بر عهده می‌گیرم. در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به علاوه گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان‌نامه تا کنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان‌نامه چارچوب مصوب دانشکده را به طور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء: **اکرم شیری**
تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه شهید بهشتی محفوظ است.

نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
گروه علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی خانم اکرم شیریں تحت
عنوان:
عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقاہتی

در تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۳ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره ۱۹/۵ و درجه عالی به تصویب
نهایی رسید.

امضاء

دکتر منصور میر احمدی

۱-استاد راهنمای پایان نامه :

امضاء

دکتر محمدرضا تاجیک

۲-استاد مشاور پایان نامه:

امضاء

دکتر محمد غفوری

۳-استاد داور:

سپاسگزاری

نگارش و تدوین این تحقیق کاری بود که بی تردید بدون راهنمایی، مساعدت و دلگرمی دیگران میسر نمی گردید. برخورد لازم می دانم که از برخی از این عزیزان قدردانی کنم:

جناب آقای دکتر منصور میر احمدی، استاد راهنما، که در طول نگارش این تحقیق با راهنمایی های بجا و ارزنده شان، مرا در نگارش این تحقیق هدایت نمودند و در جمع آوری منابع و مآخذ مورد نیاز از هیچ کمکی فرو گذاری ننمودند.

جناب آقای دکتر محمد رضا تاجیک، استاد مشاور، که نکات فراوانی در مورد نحوه نگارش و مطالب تحقیق از ایشان آموختم و همواره از نظرات کارشناسانه شان بهره جستم.

جناب آقای دکتر محمد غفوری، استاد داور که در طول دوران تحصیل تا روز دفاعیه از راهنماییهایشان بهره فراوان بردم.

جناب آقای حسین علی پور کاظمی، معاون محترم آموزشی، که تنها راهگشای دانشجویان در تنگناها و حامی در مشکلات است.

قدر دانی نهایی اختصاص دارد به سرکار خانم مهین مرندی، منشی محترم گروه علوم سیاسی.

تقدیم ہے:

پدر و مادر عزیزم

عنوان: عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی

دانشجو: اکرم شیرینی

استاد راهنما: دکتر منصور میراحمدی

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

تاریخ ارائه: ۱۳۸۸/۱۰/۲۳

چکیده:

عدالت از مفاهیم اصلی هر جامعه ای است که دارای ابعاد گوناگونی است. یکی از این ابعاد، بعد سیاسی آن است. با توجه به این که گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی، گفتمان مسلط در جمهوری اسلامی ایران است، به بررسی عدالت سیاسی در این گفتمان پرداختیم. عدالت سیاسی یعنی امور کشور به نحو شایسته اداره شود، تا مردم در یک فضای عادلانه به زندگی خود ادامه دهند. برخورداری از برابری، آزادی، امنیت و آسایش، به عنوان حقوق طبیعی افراد جامعه، تأمین کننده این فضای عادلانه خواهد بود. نیز عدالت سیاسی دارای شاخص هایی از جمله مشارکت سیاسی برابر، گزینش سیاسی برابر، امنیت سیاسی برای همگان است که از چارچوب نظری تحقیق استخراج گردید و به بررسی و نسبت سنجی این شاخص ها در گفتمان مذکور پرداخته شد. که نتیجه آن می تواند دیدگاه علمای شیعه را در این باره تا حدودی روشن سازد.

کلمات کلیدی:

عدالت سیاسی، اسلام سیاسی فقهاتی، مشارکت سیاسی برابر، گزینش سیاسی برابر، امنیت سیاسی برای همگان.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: تعاریف و کلیات
۲	۱. مقدمه
۲	۲. اهمیت و ضرورت تحقیق
۲	۳. بیان مسأله
۳	۴. مفاهیم و متغیرهای اصلی تحقیق
۴	۵. فرضیه های تحقیق
۴	۶. روش تحقیق
۴	۷. سازماندهی تحقیق
۵	فصل دوم: چارچوب نظری موضوع، تعریف عدالت سیاسی و ...
۶	۲-۱) مقدمه
۶	۲-۲) مفهوم عدالت
۱۰	۲-۳) عدالت و سیاست
۱۷	۲-۴) شاخص های عدالت سیاسی
۱۷	۲-۴-۱) مشارکت سیاسی برابر
۱۸	۲-۴-۲) گزینش سیاسی برابر
۲۰	۲-۴-۳) امنیت سیاسی برای همگان
۲۲	۲-۵) جمع بندی

۲۴	فصل سوم: گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی در ایران
۲۵	۱-۳) مقدمه
۲۵	۲-۳) نحوه شکل گیری گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی
۲۵	۱-۲-۳) بازسازی گفتمان مذهبی
۲۹	۲-۲-۳) نظریه حکومت در اندیشه ی برخی علمای شیعه بین سالهای ۱۳۲۰-۱۳۵۷
۲۹	۱-۲-۲-۳) فداییان اسلام
۳۳	۲-۲-۲-۳) دکتر سید محمد بهشتی
۳۴	۳-۲-۲-۳) شهید مطهری
۳۵	۴-۲-۲-۳) امام خمینی
۳۷	۳-۲-۳) نظریه ولایت فقیه
۳۹	۴-۲-۳) فروپاشی پهلویسم و برآمدن اسلام سیاسی فقهاتی
۴۰	۳-۳) مفصل بندی گفتمان امام خمینی
۴۰	۱-۳-۳) دال مرکزی
۴۰	۱-۱-۳-۳) اسلام ناب
۴۲	۲-۳-۳) دل‌های شناور
۴۲	۱-۲-۳-۳) جمهوریت
۴۳	۲-۲-۳-۳) نقش مردم در نظام اسلامی
۴۴	۳-۲-۳-۳) مستضعفان
۴۴	۴-۲-۳-۳) قانون گرایی
۴۶	۵-۲-۳-۳) صدور انقلاب
۴۷	۶-۲-۳-۳) استقلال

۴۸	۷-۲-۳-۳) آزادی
۵۰	۸-۲-۳-۳) عدالت اجتماعی
۵۴	۱-۸-۲-۳-۳) عدالت اقتصادی
۵۵	۲-۸-۲-۳-۳) عدالت قضایی
۵۶	۳-۸-۲-۳-۳) عدالت سیاسی
۵۸	۴-۳) جمع بندی
۵۹	فصل چهارم: بررسی شاخص های عدالت سیاسی در ...
۶۰	۱-۴) مقدمه
۶۱	۲-۴) بررسی و تطبیق مشارکت سیاسی برابر
۶۲	۱-۲-۴) حق انتخاب کردن
۶۵	۲-۲-۴) مبانی و ادله حق انتخاب کردن
۶۸	۳-۲-۴) محدوده و قلمرو حق انتخاب کردن
۶۹	۴-۲-۴) حق انتقاد و نظارت مردم و پاسخگویی مسئولان (استیضاح)
۷۲	۵-۲-۴) مبانی فقهی نظریه آزادی انتقاد، نظارت و استیضاح
۷۵	۶-۲-۴) محدوده آزادی انتقاد و نظارت
۷۶	۷-۲-۴) آزادی احزاب سیاسی
۷۹	۸-۲-۴) مبانی و ادله احزاب
۸۱	۹-۲-۴) محدودیت آزادی احزاب
۸۲	۳-۴) بررسی و تطبیق گزینش سیاسی برابر
۸۲	۱-۳-۴) حق انتخاب شدن
۸۳	۲-۳-۴) شرایط رهبری

۸۵	۳-۳-۴) وظایف و اختیارات رهبری
۸۶	۴-۳-۴) مبانی و ادله فقهی اثبات ولایت فقیه
۹۱	۵-۳-۴) محدوده گزینش سیاسی
۹۳	۴-۴) بررسی و تطبیق امنیت سیاسی برای همگان
۹۳	۱-۴-۴) مفهوم امنیت سیاسی
۹۴	۱-۱-۴-۴) برابری در مقابل قانون
۹۶	۲-۱-۴-۴) برابری در قضاوت و اجرای قانون
۹۸	۲-۴-۴) مبانی و ادله امنیت سیاسی
۱۰۲	۳-۴-۴) قلمرو و محدودیت های امنیت سیاسی
۱۰۳	۵-۴) جمع بندی
۱۰۴	فصل پنجم: جمع بندی و ارائه پیشنهادها
۱۰۵	۱-۵) خلاصه و جمع بندی
۱۰۶	۲-۵) نتایج تحقیق
۱۰۷	۳-۵) محدودیت های تحقیق و ارائه پیشنهاد های سیاستی
۱۰۹	فصل ششم: منابع و مأخذ

فصل اول:

تعاریف و کلیات

(۱-۱) مقدمه

دغدغه‌ای که باعث می‌شود ما انسان‌ها به بحث عدالت بیندیشیم، دغدغه «به زیستن» است. عدالت امری عمومی، فرا تاریخی و انسانی است؛ یعنی مربوط به مذهب خاص، دین خاص و دوره تاریخی خاصی نیست، بلکه همواره در میان همه ادیان و مکاتب مطرح بوده و خواهد بود. عدالت امری تلقی می‌شود که در صورت رعایت آن، زندگی ما بهتر از آنچه که هست، می‌شود. عدالت نخستین فضیلت نهاد های اجتماعی است. این مفهوم با تمام زندگی انسان در ارتباط است و برای شناخت راه‌ها و زمینه‌های برقراری آن بایستی با ابعاد گوناگون آن آشنا گردیم.

(۲-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق

دین اسلام تأکید زیادی بر عدالت در جامعه دارد، به همین جهت از صدر اسلام تا کنون آثار بسیاری در این زمینه وجود دارد. و به طور اخص در دوره بعد از انقلاب اسلامی ایران نیز پژوهش‌های زیادی در این باره انجام شده است. از جمله درباره بعد اجتماعی عدالت، همچنین سیر تحول آن در دوران بعد از انقلاب در مورد سه دوره (دوران جنگ، دوران سازندگی و دوران اصلاحات) تحقیق صورت گرفته است. حال با توجه به اینکه عدالت سیاسی مفهومی جدید و از اهداف و ضروریات گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی نیز است، سعی در بررسی مفهوم و مهمترین شاخص‌های آن در این گفتمان می‌باشد.

(۳-۱) بیان مسأله

بهترین روش مطالعه مسأله عدالت، مطالعه بین‌رشته‌ای است؛ بدین معنا که اگر بعد حقوقی عدالت بررسی شود، ما نمی‌توانیم بگوییم بی‌ربط است، زیرا قانون می‌تواند ظالمانه باشد. به همین ترتیب لازم است ابعاد سیاسی، اقتصادی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، دینی و... مسأله عدالت نیز مورد توجه و بررسی قرار گیرد. در این تحقیق به بعد سیاسی عدالت توجه می‌شود، به همین منظور ابتدا در چارچوب نظری تحقیق به تعریف آن می‌پردازیم، سپس شاخص‌هایش را استخراج می‌کنیم، تا امکان بررسی و نسبت‌سنجی این مفهوم در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی فراهم گردد. از آنجا که امام خمینی از مهمترین نظریه‌پردازان گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی است، ابتدا به بررسی آراء و

نظرات ایشان در خصوص عدالت سیاسی می پردازیم، در ضمن بحث نیز، در صورت اقتضا و به طور پراکنده از آثار دیگر فقها در این زمینه از جمله آیت الله مطهری، دکتر بهشتی و آیت الله صدر استفاده می شود. این تحقیق می تواند دیدگاه فقهای شیعه را درباره ی عدالت سیاسی تا حدودی آشکار سازد.

۱-۳-۱) سؤال اصلی

مهمترین شاخص های عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی چیست؟

۱-۳-۲) سؤالات فرعی

- ۱) مفهوم و شاخص های عدالت سیاسی چیست؟
- ۲) جایگاه مشارکت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی چیست؟
- ۳) جایگاه گزینش سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی چیست؟
- ۴) جایگاه امنیت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی چیست؟

۱-۳-۳) مفروض ها

- ۱) گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی، گفتمان مسلط در جمهوری اسلامی ایران است.
- ۲) عدالت سیاسی از مفاهیم جدید محسوب می گردد.
- ۳) امکان نسبت سنجی مفاهیم مدرن با افکار و اندیشه های قدیم وجود دارد.

۱-۴) مفاهیم و متغیر های اصلی تحقیق

عدالت سیاسی - اسلام سیاسی فقهاتی - مشارکت سیاسی - گزینش سیاسی - امنیت سیاسی.

۱-۴-۱) متغیر مستقل

مشارکت سیاسی - گزینش سیاسی - امنیت سیاسی.

۱-۴-۲) متغیر وابسته

عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی.

۱-۵) فرضیه های تحقیق

مهمترین شاخص های عدالت سیاسی در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی عبارتند از: مشارکت سیاسی برابر، گزینش سیاسی برابر و امنیت سیاسی برای همگان.

۱-۶) روش تحقیق

روش تحقیق در این نوشتار، توصیفی-تحلیلی است. در واقع با گزارشی از آموزه های اسلام سیاسی فقهاتی در حوزه عدالت سیاسی، به تحلیل دیدگاه گفتمان مذکور درباره ی عدالت سیاسی پرداخته می شود.

۱-۷) سازماندهی تحقیق

در این تحقیق ابتدا:

در فصل دوم، چارچوب نظری تحقیق، که شامل مفهوم و مهمترین شاخص های عدالت سیاسی است، بیان می شود.

در فصل سوم، معرفت شناسی گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی و تعریف این گفتمان از عدالت سیاسی عنوان می شود، در این فصل همچنین دیدگاه تنی چند از فقها از جمله امام خمینی، و در صورت اقتضا آیت الله مطهری، دکتر بهشتی مطرح می شود.

در فصل چهارم، بررسی و نسبت سنجی سه شاخص عدالت سیاسی مطرح شده در چارچوب نظری، یعنی مشارکت سیاسی برابر، گزینش سیاسی برابر و امنیت سیاسی برای همگان، در گفتمان اسلام سیاسی فقهاتی انجام می گیرد. در این فصل نیز به آراء آیت الله مطهری، دکتر بهشتی و شهید سید محمد باقر صدر به طور پراکنده اشاره می شود.

در فصل پنجم جمع بندی کلی از تحقیق صورت می گیرد.

فصل دوّم:

تعریف عدالت سیاسی و
استخراج شاخص های آن

۲-۱) مقدمه

از جمله شیوه های جدید در مطالعه مفاهیم علوم انسانی این است که به هر مفهوم از منظرهای گوناگون سیاسی، اقتصادی، روانشناسی، ادبی، فلسفی و... می نگرند. در این شیوه موضوع از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار می گیرد. در این تحقیق، هدف بررسی عدالت از منظر سیاسی آن است. ادبیات عدالت سیاسی با وجود پیشینه بسیار طولانی مفهوم عدالت در تأملات نظری اندیشمندان، از غنای چندانی برخوردار نمی باشد. تعدد برداشت ها از عدالت در طول تاریخ و ابهام موجود در پیوند عدالت و سیاست در تبیین مفهوم عدالت سیاسی و شاخص های آن مستلزم توجه به مفهوم عدالت در مرحله نخست و توضیح ارتباط آن با سیاست است. به همین دلیل تجزیه و تحلیل مفهومی عدالت سیاسی گریز ناپذیر می باشد.

در این فصل که به عنوان چارچوب نظری تحقیق حاضر می باشد، ابتدا به بررسی مفهوم عدالت از دیدگاه جان راولز^۱ شاخص ترین چهره ی فلسفه سیاسی قرن بیستم پرداخته می شود و بعد به تعریف عدالت سیاسی و در آخر به استخراج شاخص های عدالت سیاسی در آراء او می پردازیم.

۲-۲) مفهوم عدالت

عدالت نخستین فضیلت نهادهای اجتماعی است. همچنان که صدق، فضیلت نظام های اندیشه است. یک نظریه، هر چند شکوهمند و بسنده، اگر صادق نباشد باید رد یا بازنگری شود؛ همچنان که قوانین و نهادها، فارق از این که چه میزان کارآمد و سامان یافته باشند، اگر ناعادلانه باشند باید اصلاح یا کنار گذاشته شوند. هر شخص از حرمت و مصونیتی بر پایه عدالت برخوردار است که حتی رفاه و بهروزی کل جامعه نمی تواند آن را تحت الشعاع قرار دهد. به همین دلیل عدالت نمی پذیرد که تحقق خیر بزرگتری که دیگران در آن سهیم اند، توجیه گر از دست رفتن آزادی برخی دیگر باشد. از مهمترین مباحث موجود در فلسفه سیاسی، اصل عدالت است. شاید بتوان گفت همه فلاسفه سیاسی به نحوی به بحث عدالت پرداخته اند. گستره زمانی این بحث به درازای اندیشه های سیاسی از عصر کلاسیک تا کنون است. ارسطو، آگوستین، کانت، مارکس، جان راولز و هابرماس هر یک پاسخ های متفاوتی را در حوزه فلسفه

1- John Rawls

سیاسی به این پرسش که چه سیستم اقتصادی و اجتماعی و یا چه نهاد و قانونی عادلانه یا نا عادلانه هستند مطرح می کنند. در واقع عدالت مهمترین و قدیمی ترین دغدغه بشری در زندگی جمعی اش به حساب می آید. اما شاید هیچ گاه در طول تاریخ تفکر و اندیشه ورزی وجوه گوناگون مفهوم عدالت به اندازه ی دوران مدرن گسترده و عمیق نبوده باشد. این تفکر و اندیشه ورزی به خلق نظریه های بسیار عدالت منجر شده است، به طوری که دوران مدرن را می توان دوران بالندگی، شکوفایی و اوج نظریه های عدالت دانست.^۱ به همین جهت می توان گفت عدالت سیاسی مفهومی نو و مدرن محسوب می شود.

اساسی ترین مسئله در بحث عدالت قابل دفاع ساختن روابط نابرابر در جامعه است. نابرابری در ثروت، قدرت و شأن اجتماعی، به رغم شباهت در استعداد های افراد، واقعیت انکار ناپذیر همه جوامع بوده است.^۲ بنابراین دفاع از نابرابری ها یا نفی آنها موضوع اصلی بحث عدالت است. بدین سان عدالت در حوزه ی فلسفه سیاسی مسأله ایست که در سطح نهادهای اجتماعی مطرح شده است. بنابراین موضوع عدالت در حوزه ی مباحث فلسفه سیاسی قابل طرح است. زیرا از مهمترین مسائلی که در فلسفه سیاسی مورد کاوش قرار می گیرد می توان به بحث عدالت، فهم پدیده دولت، ارتباط فرد و جامعه، کیفیت عمل حاکمان، توزیع یا تمرکز قدرت و ثروت و مبانی مشروعیت اشاره نمود. به همین دلیل عدالت مفهومی بنیادین در حوزه ی مطالعات سیاسی اجتماعی تلقی می گردد. از دیر باز اندیشمندان تلاش گسترده ای برای فهم معانی آن و تعیین جایگاه آن در زندگی سیاسی اجتماعی انجام داده اند. این تلاش با رویکردهای مختلف همراه بوده است، فهم مفهوم عدالت در گرو این طبقه بندی به نظر می رسد. یکی از این معیارها، توجه به منشأ عدالت در فهم مفهوم عدالت است. به نظر می آید با توجه به این معیار، می توان دیدگاهها و نظریه های مختلف درباره ی مفهوم عدالت را به پنج دسته تقسیم کرد:

دسته نخست، مکتب ذات گرایان: ذات گرایان عدالت را دارای یک ذات می دانند

که باید به آن رسید. افلاطون مشهورترین فردی است که قائل به این دیدگاه بود. به اعتقاد وی،

۱- محمد رفیع محمودیان، ۱۳۸۰، اخلاق و عدالت، انتشارات طرح نو، تهران، ص ۱۲۸
 ۲- محمد آشوری، ۱۳۸۳، حقوق بشر و مفاهیم مساوات، انصاف و عدالت، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ص ۱۱

در عالم مُثُل نمونه کامل هر چیزی وجود دارد. اما مسأله این است که چه کسی می‌تواند بفهمد در عالم مُثُل چه خبر است؟ آن نمونه آرمانی چیست؟ افرادی که از عالم مثل خبر دارند، خیلی کم‌اند. این افراد، فیلسوفان هستند. ایشان در باب حکومت می‌گویند: باید یا فیلسوفان، حاکم باشند یا حاکمان، فیلسوف. در واقع دیدگاهها و نظریه‌هایی هستند که به رغم اختلاف در رویکرد و استدلال نظری بر این نکته تأکید می‌کنند که عدالت مفهوم نفس الامری دارد. در این دیدگاهها و نظریه‌ها عدالت برخوردار از مفهوم و معنایی حقیقی است که تحقق آن در جامعه مستلزم کشف این مفهوم حقیقی است، دیدگاهها و نظریه‌های عدالت تا دوران مدرن را می‌توان در این دسته جای داد. در این دیدگاهها فهم عدالت در گرو قانون بوده، در نتیجه با کشف قانون می‌توان عدالت را فهمید. بر اساس این نگرش با کشف قانون ذاتی حاکم بر جهان و تحقق آن، عدالت در جامعه تحقق می‌یابد. بدین ترتیب عدالت چیزی جز انطباق با قوانین ذاتی حاکم بر جهان نمی‌باشد.

دسته دوم، مکتب قراردادگرایان: قراردادگرایان از روسو تا جان راولز که فیلسوف عدالت لیبرالی است، معتقدند عدالت آن چیزی است که ما بر آن توافق می‌کنیم. عدالت امری صددرصد توافقی است. ممکن است امری در جامعه برای گروهی عدالت محسوب شود و برای گروه دیگر عدالت نباشد. در این دیدگاه با یک هرج و مرج روبه‌رو هستیم؛ یعنی در هر جامعه‌ای عدالت، متفاوت است. قرارداد گرایان روی دموکراسی تأکید کرده و می‌گویند: برای این که ما به بهترین توافق برسیم و خرسندی در بیشترین حد تأمین گردد باید آزادی وجود داشته باشد. این دسته از نظریه‌های عدالت، مفهوم نفس الامری عدالت را انکار می‌کنند. در این دسته از نظریه‌ها که از دوران مدرنیته مطرح شده و با رویکردهای مختلف تا کنون ارائه گردیده‌اند، عدالت نه در مطابقت با حقیقت بلکه اراده اکثریت، اراده عمومی و یا اجماع عمومی آن را کشف می‌کند. حال پرسشی که در دوران معاصر نظریه‌های عدالت را تحت تأثیر خود قرار داده این است؛ آیا می‌توان توافق همگانی را بدست آورد تا عدالت را بر مبنای آن تفسیر کرد؟ پاسخ‌های متعددی به این پرسش در تاریخ اندیشه سیاسی معاصر غرب داده شده است که از میان آنها، پاسخ عقل‌گرایان معاصر ارتباط تنگاتنگی با نظریه عدالت پیدا می‌کند. اندیشمندانی همچون جان راولز در چارچوب جریان پست لیبرالیسم بر این باورند که این توافق همگانی امکان‌پذیر می‌باشد.